

COĞRAFİ İŞARETLEME

COĞRAFİ İŞARETLER'DE YENİ DÖNEM

Prof.Dr. Yavuz Tekelioğlu

COĞRAFI İŞARETLER'DE YENİ DÖNEM

Türkiye'de coğrafi işaretlerle (Cİ) ilgili uygulama 1995 yılında başlamıştır. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) önermelerine uyularak çıkarılan 555 sayılı "Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" (KHK) 27.06.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bir zorunluluk olarak gerçekleştirilen bu yasal düzenlemenin dayanağı DTÖ'nün kurulması ile 15 Nisan 1994 tarihinde Fas'ın Marakeş kentinde imzalanan "Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları" (Trade-Related Intellectual Property Rights-TRIPS) sözleşmesidir. Nitekim Cİ'yi yeniden ve geniş bir perspektifle ele alan TRİPs taraf ülkelere Cİ'ini koruma zorunluluğunu getirmiştir.

Avrupa Birliği (AB) 1992/2081 sayılı tüzüğünün bir uyarlaması olan 555 sayılı kararname 21 yılı aşan bir uygulamanın sonunda 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 10 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girmesi ile ortadan kalkmış bulunmaktadır.

Marka, tasarım, patent ve faydalı modele dönük düzenlemelerin yanı sıra Cİ'le ilgili düzenlemelere de yer veren bu yasanın yürürlüğe girmesi ile ülkemizde Cİ'le ilgili yeni bir dönem başlamıştır.

Bu makalenin amacı konu ile ilgili bir durum tespiti yaptıktan sonra 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun genel bir değerlendirmesinde bulunmak, getirmiş olduğu yenilik ve değişiklikleri belirleyerek yeni dönemde Cİ'le ilgili beklenti ve gelişmeleri okuyucu ile paylaşmaktır.

Coğrafi işaretlerde 1995-2017 dönemi Bilindiği gibi 555 sayılı "Coğrafi İşaretlerin Korunması

Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ülkemizde tüm ürünler için tescil alma olanağını sağlamaktaydı. Koruma, Türkiye sınırları içinde geçerli olup, Türk Patent Enstitüsü (TPE) uygulamadan sorumlu kuruluştur. Kararname, AB düzenlemelerine uygun olarak Cİ'yi "menşe adı" ve "mahreç işareti" olarak ikiye ayırmış, genel olarak yerel yemeklere uygulanan "geleneksel ürün adı koruması"na bünyesinde yer vermemiş, pazarlanan tescilli ürünler üzerinde Cİ logolarının kullanılmasını da öngörmemiştir.

Uygulamalar

KHK kapsamında 1996-2017 yılları arasında ilgili kuruluş TPE tarafından 200 Cİ tescilli yapılmış, buna yeni dönemde 4 tescil daha eklenmiştir (Bk. Tablo1). 2017 öncesi her yıl ortalama 9-10 tescil verilmiştir. Tescillenebilecek ürün sayısının 2500'ü bulunduğu söylenen bir ülkede bu miktar son derecede yetersiz olup potansiyelin sadece %8,2'ini oluşturmaktadır. Halen 302 ürün de tescillerini beklemektedir.

Tablo 1: Tescilli Coğrafi İşaretler

Ürün Grubu	Tescil sayısı	%	Tescil Tipi	
			Menşe Adı	Mahreç İşareti
Halı, kilim ve battaniyeler	27	13,2	-	27
Tarımsal ürünler	54	26,5	52	2
Gıda ürünleri	83	40,7	14	69
Alkollü ve alkolsüz içecekler	9	4,4	8	1
Canlı hayvanlar	4	2,0	4	-
El sanatları ürünleri	21	10,3	5	16
Doğal taşlar	5	2,4	4	1
Hizmet	1	0,5	1	-
TOPLAM	204	100,0	88	116

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu verilerinden tarafımızca hazırlanmıştır.

Tescilli Cİ'nin sayısı, tescil tipi ve ürün gruplarına göre dağılımında birinci sırada 83 ürünle (%40,7) gıda ürünleri yer almakta, onları 54 tescille (%26,5) tarımsal ürünler ve 27 tescille (%13,2) halı ve kilimler izlemektedir. Sahip olduğumuz zengin geleneksel el sanatlarımıza rağmen halı ve kilimlerin dışında tescilli sadece 21 el sanatları ürünü bulunmaktadır.

Tescillenmiş 204 Cİ'nin yarısından fazlası (116) mahreç işareti olup menşe adı almış, yani köken adı korunan 88 ürün bulunmaktadır. Bilindiği gibi menşe adı almış Cİ, tekil ve eşsiz ürünler olup tescil belgelerinde ayrıntılarıyla belirtilmiş coğrafi alan dışında üretilmezler.

Tescillenmiş toplam 137 tarım-gıda ürününün AB sınıflandırmasına göre dağılımı incelendiğinde taze ve işlenmiş meyve, sebze ve tahılların 54 tescille (%39,5) ilk sırada yer aldığı görülmektedir (Bk. Tablo 2). Bunun temel nedeni çok sayıda ve farklı eko sistemi barındıran ülkemizin (Vavilov merkezi) sahip olduğu zengin biyolojik çeşitlilik olup bu gruba ait tescillerin önümüzdeki yıllarda da önemini koruyacağı söylenebilir. Nitekim halen tescillerini bekleyen tam 84 tarımsal ürün bulunmaktadır.

Tablo 2: Tescilli tarım ve gıda ürünlerinin alt gruplarına göre dağılımı

Ürün Grubu	Tescil sayısı	%	Tescil Tipi	
			Menşe Adı	Mahreç İşareti
Taze ve işlenmiş meyve, sebze ve tahıllar	54	39,5	52	2
Peynirler	8	5,8	4	4
Zeytinyağları	5	3,6	4	1
Et bazlı ürünler	5	3,6	3	2
Fırın, pastacılık ve şekerleme ürünleri	28	20,5	2	26
Hayvansal kaynaklı diğer ürünler	2	1,4	2	-
Yerel yemekler	35	25,6	2	33
TOPLAM	204	100,0	88	116

*Bal, kaymak

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu verilerinden tarafımızca hazırlanmıştır.

Türkiye, derin tarihi kökenlerinden gelen gelişmiş bir mutfak kültürüne ve zengin bir gastronomiye sahiptir. Yansımalarını otantik üretim biçimlerinin şekillendirdiği yerel yemeklerimizde bulan bu zenginlik tescillerde de

Coğrafi İşaretleme

kendini göstermektedir. Nitekim yerel yemekler 35 tescille sınıflandırmada tarımsal ürünlerden sonra gelmekte ve gelişme eğilimi en yüksek grup olarak öne çıkmaktadır. Öyle ki, 2008 yılında tescilli sadece 5 yerel yemek varken bu sayı 7 katı artarak 2017 başında 35'e ulaşmış bulunmaktadır. AB uygulamasında "Geleneksel Özellikli Ürün Adı Koruması" işareti (TSG) alan bu ürünler 555 sayılı KHK'de mahreç işareti kapsamı içine alınmış olup Adana kebabı, Siirt perde pilavı, Kayseri mantısı, Antep beyranı ve Samsun kaz tiridi gibi yerel yemeklerimizi korumayı amaçlamaktadır.

Sahip olduğu 28 tescille tarım ve gıda ürünleri toplam Cİ sayısının %20,5'ini oluşturan fırın, pastacılık ve şekerleme ürünleri çok çeşitli bir ürün yelpazesinden oluşmaktadır. Nitekim Antep baklavasından Antakya künefesine, Bozdağ kestane şekerinden İzmit pişmaniyesine, Mersin cezeryesinden en son tescilimiz İzmir lokmasına kadar Anadolu'muzun değişik yörelerinden pek çok tat burada yer almaktadır. Ürün grupları içinde yer alan et bazlı ürünlerle (sucuk, pastırma vs.) hayvansal kaynaklı diğer ürünler (bal, yumurta vs.) 7 tescile sahip olup peynir ve zeytinyağları gibi en az tescile sahip ürün grupları içinde bulunmaktadır.

Türkiye'nin çok geniş bir geleneksel ve yöresel peynirler yelpazesi olmasına rağmen halen Cİ koruması altında olan sadece 8 peynir bulunmaktadır. Bunlardan birisi Kıbrıs adası kökenli Hellim/Halloumi peyniridir. Diğer yedi peynirimiz Diyarbakır örgü peyniri, Erzincan tulum peyniri, Ezine peyniri, Edirne peyniri, Erzurum civil peyniri, Erzurum küflü civil peyniri ve Kars kaşarıdır. Burada olumlu bir gelişme halen tescil edilmeyi bekleyen peynir sayısının 17'e ulaşmış olmasıdır. Bunlardan 3'ü İtalya kökenlidir.

Bir Akdeniz ülkesi olmasına rağmen Türkiye zeytin ve zeytinyağlarında da yeterli miktarda tescile sahip değildir. Zeytinde alınmış tescil sayısı sadece 4 olup bunlar Akhisar uslu zeytin, Akhisar domat zeytini, Edremit körfezi yeşil çizik zeytin ve Gemlik zeytinidir. Zeytinyağlarında ise tescillenmiş 5 Cİ bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla Edremit Körfez Bölgesi zeytinyağları, Güney Ege zeytinyağları, Nizip zeytinyağı, Ayvalık zeytinyağı ve Milas zeytinyağıdır. Halen tescillerini bekleyen zeytin sayısının sadece 3, zeytinyağları sayısının da 6 olması ise üzüntü vericidir.

Tescilli ürünlerin inandırıcılığını vurgulamak amacıyla satılan ürünler üzerinde Cİ logolarının konulması KHK'de öngörülmediği için, hem koruma sisteminin bilinirlik düzeyini arttırma ve tüketicilerde farkındalık yaratma imkanı oluşturulamamış hem de piyasalarımızda yoğun Cİ hakkına tecavüz olaylarının yaşanmasına

yol açılmıştır. Başta Ezine peyniri, Erzincan tulum peyniri, Finike portakalı, Gemlik zeytini ve Ayvalık zeytinyağı gibi Cİ'imiz en çok haksız rekabete uğrayan ürünlerimizdendir. Örneğin Finike'de yılda 150-160 bin ton portakal üretildiği halde her yıl İstanbul haline Finike portakalı adı altında 600-650 bin ton portakalın giriş yaptığı belirtilmektedir.

Bu haksız rekabet olayı yabancı Cİ için de geçerlidir. Nitekim yurdumuzda üretildikleri halde Parmigiano Reggiano ve Grana Padano ile hellim adı altında pazarlanan peynirlerin bulunduğu, Danimarka küflü peynirinin (Danish blue) Roquefort adıyla satıldığı sıklıkla görülmektedir. Bu nedenle yabancı ülkeler de Türkiye'den kendi Cİ'i için tescil talebinde bulunmaktadır (Bk. Tablo 3).

Tablo 3: Tescillenmiş ya da başvuru aşamasında olan yabancı coğrafi işaretler

Coğrafi işaret	Ülkesi	Başvuru Tipi	Başvuru Sonucu	Tarih
Parma jambonu/ Prosciutto di Parma	İtalya	Menşe adı	Tescil edildi	18.12.2007
Scotch Whisky/ İskoç viskisi	İskoçya	Menşe adı	Tescil edildi	02.06.2008
Parmigiano Reggiano/ Parmesan peyniri	İtalya	Menşe adı	Beklemede	2011
Gorgonzola	İtalya	Menşe adı	Beklemede	2016
Grana Padona	İtalya	Menşe adı	Beklemede	2014
Hellim/Helloumi/ Hellim peyniri	KKTC	Menşe adı	Tescil edildi	10.10.2008
Champagne/ Şampanya	Fransa	Menşe adı	Beklemede	2011

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu verilerinden tarafımızca hazırlanmıştır.

En son Fransızların vazgeçilmezi şampanyanın (champagne) 30 Mart 2017 tarihinde gerçekleştirilen tescili ile Türkiye'de tescili yapılan yurtdışı ürünlerin sayısı dörde ulaşmış bulunmaktadır. Diğer üç ürün prosciutto di Parma (Parma jambonu), Scotch Whisky (İskoç viskisi) ve hellim/helloumi -hellim- peyniridir. İtalyanların çok ünlü peynirleri Parmigiano reggiano (Parmesan peyniri), grana padona ve gorgonzola ise tescillerini bekleyen diğer yabancı ürünlerdir.

Belirtildiği gibi tescillenmiş Cİ'imiz Türkiye sınırları içinde korunmakta, daha geniş kapsamlı korumadan yararlanmak ve ürünlerimize özellikle yurtdışında daha iyi fiyat ve bilinirlik sağlamak için uluslararası tescil gerekmektedir. Bu nedenle tescil sahibi kuruluşlarımız AB tescili almak için Brüksel'e başvurmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden alınmış iki tescili bulunmaktadır. Dört yılı aşan zorlu bir süreçten sonra

Antep baklavası 21.12.2013 tarihinden, Aydın inciri de 17 Şubat 2016 tarihinden itibaren AB koruması altına alınmışlardır. 7 ürünümüz de halen AB Komisyonu'nda tescillerini beklemektedir (Bk. Tablo 4). Bu ürünler Afyon sucuğu (13.08.2012), Afyon pastırması (13.08.2012), Malatya kayısı (13.05.2014), İnegöl köfte (17.09.2014), Aydın kestanesi (08.09.2015) Bayramiç beyazı (25.11.2016) ve Taşköprü sarımsağıdır (4.01.2017). Bu arada Malatya kayısının ilanı 13 Ocak 2017 tarihinde yapılmış olup süresi 13 Nisan'da sona ermiştir. Tescil büyük ihtimalle mayıs ayı içinde gerçekleşecektir.

Tablo 4: Avrupa Birliği başvuruları

Coğrafi İşaret	Başvuru Tipi	Başvuru Tescil Tarihi	Durumu
Malatya kayısı	PDO	13/01/ 2017	İlan edildi
Antep baklavası	PGI	21/12/2013	Tescil edildi
İnegöl köfte	PGI	17/9/2014	Beklemede
Aydın inciri	PDO	18/2/2016	Tescil edildi
Bayramiç beyazı	PGI	25/11/2016	Beklemede
Aydın kestanesi	PDO	8/09/2015	Beklemede
Afyon sucuğu	PGI	8/09/2013	Beklemede
Afyon pastırması	PGI	8/09/2013	Beklemede
Taşköprü sarımsağı	PDO	4/01/2017	Beklemede

Kaynak: AB Komisyonu, DOOR veri tabanı

AB süreci, kuruluşlarımız için son derecede zor bir süreçtir. Nitekim Gaziantep baklavası dört yılı aşan bir bekleme ve mücadele döneminden sonra tescil alabilmiştir. Brüksel nezdindeki bu pahalı, bürokratik, kaprisli ve uzun zaman alıcı süreçten kaçınmak için bazı ülkeler Cİ'in karşılıklı tanınması için AB ile doğrudan ve devlet olarak muhatap olmayı tercih etmektedir. Örneğin bu yolu seçen Gürcistan ve Moldavya'nın müzakere süreçleri 1,5-2 yılda başarı ile tamamlanmış, en son Fas 30 Cİ'inin karşılıklı tanınması konusunda Komisyonla başlattığı müzakerelerini 16 ocak 2016'da imzalanan sözleşmeyle tamamlamıştır.

Sorunlar

Türkiye'de 1996-2017 dönemi Cİ uygulamaları büyük oranda tesciller üzerinde yoğunlaşmış, sistem özü itibarıyla yaşama geçirilememiştir. Kanımızca konunun yeterince anlaşılammış olması bunda önemli rol oynamış ve Cİ TPE'nün öncelikleri arasında yer alamamıştır. Oysa Cİ Türkiye için son derecede önemlidir. Bunun nedenlerinin kısaca hatırlanmasında yarar var. "Cİ, üreticilerimiz ve ihracatımız için önemlidir. Cİ haksız rekabeti engellemek ve tüketicilere doğru ve iyi bilgi vermek için önemlidir. Cİ doğal kaynaklarımızın, geleneksel üretim yöntemlerimizin ve kültürel öz varlığımızın korunması için önemlidir.

Cİ, kırsal kalkınmamız ve Türk turizmi için önemlidir. Cİ bugünlerde yeniden tasarlanmakta olan tarımsal politikalarımız için önemlidir. Cİ ancak kaliteli ürünler satarak uluslararası rekabetin üstesinden gelinebileceği için önemlidir. Cİ her geçen gün daha da açılan ve tarım ürünleri dış ticaretinin daha da liberalleşmesi eğilimini taşıyan bir dünya ekonomisinde yer alabilmemiz için önemlidir. Ve nihayet Cİ, küreselleşmenin dayatmış olduğu tek yönlü, sağlıksız ve küçük üreticileri yok eden agro-endüstriyel beslenme kalıbına karşı çıkabilmemiz için önemlidir¹.

Uygulama, değinildiği gibi tescil vermeden öteye geçememiş, sisteminin en önemli unsurları olan yönetim ve denetim konusunda yetersiz kalmıştır. Cİ'deki bu kısır süreç 2015 yılına kadar sürmüş, bu tarihte önemli bir kırılma yaşanmıştır. Nitekim Sayın Cumhurbaşkanı'nın 9 Nisan 2015 ve 20 Nisan 2016 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen 4. ve 5. Patent Ödülleri töreninde Cİ'le ilgili yaptığı konuşmalar konuya bir ivme kazandırmıştır. Bu sürece ulaşılmasında, TPE tarafından hazırlanan ve 4 Temmuz 2015 tarihinde resmi gazetede ilan edilen "Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı", "Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Araştırma Ağı"nın (YÜciTA) Cİ'in önemi konusunda farkındalık yaratma ve Türkiye'de ideal bir Cİ sisteminin kurulabilmesi için göstermiş olduğu yoğun çabalar, Metro Toptancı Market'in Cİ'le ilgili çalışmaları ve Cİ'de farkındalık yaratma amacıyla 4 Eylül 2015 tarihinde lanse edilen büyük tanıtım kampanyası ve nihayet Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin konuyla ilgilenmeye başlaması önemli rol oynamıştır.

Bu olumlu gelişmelerin sonucusu ve en önemlisi 20 yıl sonra Sınai Mülkiyet Hakları Kanun Tasarısı hazırlıklarının tamamlanarak TPE tarafından 24 Şubat 2016 tarihinde görüşe açılması, daha sonra da Parlamento'ya sunulmuş olmasıdır. Bilindiği gibi daha önce hazırlanan ve Parlamento'ya sunulan iki tasarı 2009 ve 2014 seçimleri nedeniyle kadük olmuştu. Yeni tasarı Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda 22 Aralık 2016 tarihinde kabul edilmiş ve 10 Ocak 2017 tarihli Resmî Gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile Türkiye'de Cİ'le ilgili bir dönem kapanmış ve yeni bir döneme girilmiştir.

Coğrafi İşaretlerde yeni dönem

Bu dönemin belirleyicisi olacak Sınai Mülkiyet Kanunu'nun amacı "sınai mülkiyet haklarının ve geleneksel ürün adlarının korunması ve bu hakların ticari ve sınai alanda kullanımının teşvik edilmesi suretiyle teknolojik,

ekonomik ve sosyal ilerlemenin gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktır.” (Md.1) Türk Patent Enstitüsü'nün adının Türk Patent ve Marka Kurumu (Kısa adı TÜRK PATENT) olarak değiştirildiği yasa; üçü başlangıç hükümleri olmak üzere toplam 193 maddeden ibaret olup Marka Hakkı ve Kapsamı (Md.4-32), Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı (Md.33-54), Tasarım Hakkı ve Kapsamı (Md.55-81), Patent ve Faydalı Model (Md.82-145) ve Ortak, Diğer ve Son Hükümler (Md.146-193) başlıklarını taşıyan 5 kitaptan oluşmaktadır.

Cİ ikinci kitapta yer almakta ve “Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı” başlığını taşımaktadır. Geleneksel ürün adı korumasını da içermesine rağmen sadece 21 maddeden oluşan bu kitap, madde sayısı itibarıyla kanunun en küçük kitabıdır. Oysa geleneksel ürün adı korumasına yer vermediği halde 555 sayılı KHK 39 maddeye sahipti.

Cİ'le ilgili 2. kitap kendi içinde 6 kısımdan oluşmaktadır. Sırasıyla;

Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Hakkı
Başvuru ve İtirazlar

Tescil ve Değişiklik Talepleri

Hakkın Kapsamı, Kullanım ve Denetim

Hakkın sona ermesi

Hakka Tecavüz

başlıklarını taşımaktadır. 2. ve 5. kısımlarda kendi içlerinde ikişer bölümden oluşmaktadır. Yasa görüldüğü gibi çok karışık bir sınıflandırma sistemine sahiptir. Cİ'nin kullanımı üreticilere tahsis edilmiş kendine özgü bir kolektif hak olduğu için aslında ayrı bir yasanın çıkarılması çok daha iyi olurdu.

Yasanın getirdiği değişiklik ve yenilikler

“Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı” başlığını taşıyan yasa KHK'den farklı olarak “geleneksel ürün adları”na da koruma getirmektedir. Zengin Anadolu kültüründe geleneksel özellik taşıyan ancak Cİ kapsamına girmeyen ve “geleneksel ürün adı” olarak tescili öngörülen bu ürünlere koruma sağlanması gerek standart üretim metodlarının belirlenerek garanti altına alınması ve gerekse ülkemiz kırsal kalkınmasının gelişmesi ve bu özgün ürünlerin üretim yöntem ve kültürünün gelecek nesillere aktarılması bakımından son derecede önemlidir. Bu düzenleme yapılırken AB 1151/2012 sayılı “Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Hakkındaki Kalite Düzenlemelerine ilişkin Konsey Tüzüğü” örnek alınmıştır (TPE, Genel Gereğe, Md.33).

KHK tek üreticiye de tescil alma hakkını tanıdığı halde (Anamur muzı örneği) , yasa isabetli hareket ederek bunu kaldırmıştır. Tescil başvurularının 1151/2012 sayılı AB

tüzüğünde öngörüldüğü gibi ancak “üretici” tanımına uygun olarak ürünün üreticilerinden oluşan “üretici grupları” tarafından yapılabileceği düzenlenmiştir. Yasa tek bir üreticiye başvuru hakkını ürünün ancak tek bir üreticisinin olduğunun ispatı halinde mümkün olabileceğini öngörmüştür.

555 sayılı KHK'ye göre başvurulardaki bilgilerin Resmi Gazete, yerel gazete ve yüksek tirajlı gazetelerde yayınlanması zorunluydu. Yüksek maliyeti nedeniyle başvurularda caydırıcı bir rol oynayan bu uygulamaya da son verilerek tescil maliyetleri çok azaltılmıştır. Başvuruların bundan böyle diğer sınai mülkiyet hakları başvurularının yayınlandığı bültende yayınlanması öngörülmüştür (Md.38/5).

Yasanın getirmiş olduğu bir olumlu yenilik de ilan süresinin kısaltılarak tescil süreçlerinin hızlandırılmasıdır. Nitekim KHK ilanının resmi gazetede yayımlanmasından itibaren 6 aylık bir itiraz süresi tanıdığı halde, yasa yayınlanmış başvurulara karşı bültendeki yayın tarihinden itibaren 3 ay içinde TÜRK PATENT'e itiraz edilebileceğini öngörmüştür (Md.40/2).

Yasanın olumlu bir adımı da alınmış tescillerde değişiklik yapma olanağını getirmesidir. Nitekim “Değişiklik talepleri” başlığını taşıyan 41. Madde “Tescil edilen coğrafi işaretin ya da geleneksel ürün adının tescile konu özelliklerinde değişiklik olması halinde değişiklik talebi ücretlerinin ödenmesi koşuluyla menfaati bulunanlar tarafından yapılabilir.” hükmünü getirmektedir. Bu konu büyük ihtimalle 21 yıllık uygulama sonucu karşılaşılan sorunları gidermek amacıyla öngörülmüş olup, tescillerdeki eksiklik ve hataları gidermek, değişik nedenlerle üretim koşulları ve coğrafi sınırlarda oluşan yeni durumları tescillere yansıtma amacını gütmektedir.

“Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı” yasasında “Coğrafi işaret korumasının elde edilmesi ve tescilden doğan hakların kapsamı” ayrıntılarıyla belirtilmekte (Md.44), ancak hak sahibinin sorumlulukları konusunda ne yazık ki herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Oysa tescil sahibinin tescilden doğan sorumlulukları da bulunmaktadır. Nitekim bu kurumların üretim zincirinin rasyonel çalışması ve ürünün korunmasına ve savunmasına yönelik faaliyetlerde bulunmak, bu çerçevede üreticilerin köken adı kurallarına uygun üretim yapmalarını sağlamak (iç denetim), ürünle ilgili inceleme ve araştırmalar yapmak, üreticilere teknik hizmet sunmak, köken adının sahte ve hileli kullanımını takip etmek ve köken adı tanıtım ve reklamını yapmak gibi görevleri de bulunmaktadır². AB'de “coğrafi işaret yönetişi” (gouvernance) olarak adlandırılan bu son

Coğrafi İşaretleme

derecede önemli konu ülkemizde uygulanamadığı için sistem bir türlü işlerlik kazanamamakta ve kurumlarımız tescil almakla kalmaktadır.

Yasada getirilen önemli bir yenilik de KHK'de öngörülmeyle amblem kullanımının zorunlu hale getirilmesidir (Md.2, Md.46/2). Pazarlanan tescilli ürünler üzerinde yer alan Cİ logoları ya da amblemler tescilli ürünlerin inandırıcılığını vurgulamak, tüketicilere gerçek bir köken ve kalite garantisi vermek ve üreticilere ürünlerini daha iyi tanıtmaya olanağını sağlamak bakımından çok önemlidir. Böylece tüketiciler bir resmi kalite işareti olan bu amblemleri taşıyan ürünlerin belirli bir denetim mekanizmasından geçen, kontrollü ürünler olduklarını bilmektedir. Cİ amblemlerinin kullanılması ile koruma sisteminin bilinirlik düzeyini artırma ve tüketicilerde farkındalık yaratma olanağı sağlanırken aynı zamanda piyasalarımızda yaşanan yoğun Cİ hakkına tecavüz olayları da engellenecektir. Logo kullanımı AB'nde de 1151/2012 sayılı Tüzüğe göre 4 Ocak 2016'dan itibaren zorunlu hale getirilmiştir.

Cİ koruması altındaki ürünlerin üretim şartnamesindeki (cahier des charges-specification) kurallara uygun olarak üretilmesi son derecede önemli olup bunun gerçekleşmesi ancak etkin bir denetimle olasıdır. Sistemin başarı ve devamlılığı ile kalitede sürdürülebilirliğin sağlanması denetimlerden geçmektedir. Bu nedenle Cİ korumasının en çok geliştiği AB'de çok sıkı bir denetim ağı oluşturulmuştur. Tüm bu denetimleri geçen ve market raflarında yerini alan ürünler tüketicilerce güven içinde satın alınmakta ve tüketilmektedir. Cİ'nin ve geleneksel ürün adlarının kullanımının denetimi öz denetim, iç denetim ve dış denetim olmak üzere üç aşamalıdır.

Öz denetim bizzat üretici tarafından gerçekleştirilen denetim olup, üretici ürününü etik olarak Cİ tescil belgesinde belirtilen kurallara uygun olarak üretmekle yükümlüdür.

İç denetim üreticinin üretim şartnamesine uygun davranıp davranmadığını bir başka deyişle ürünün bu kurallara uygun üretilip üretilmediğini denetlemektir. İç denetim Cİ tescilli alan kurum yani tescil sahibi tarafından gerçekleştirilir. Bu denetimin nasıl ve hangi organlar tarafından yapılacağı Cİ tescil belgelerinde belirtildiği halde kurumlarımızın büyük kesimi buna uymamaktadır.

Dış denetim tescilli Cİ'nin, üretim zinciri üzerinde, yani ürünün üretimi, piyasaya arzı veya dağıtım aşamalarında özel sertifikasyon kurumlarınca gerçekleştirilen denetimdir. Bu kuruluşlar normal olarak AB standartlarına göre akredite olmuş, donanımlı, bağımsız ve tarafsız kuruluşlardır. Denetimin hangi sıklıkla ve üreticilerin ne kadarı üzerinde yapılacağı ve yaptırımların ne olacağı

denetleyen kuruluşla tescil sahibi arasında imzalanan denetim planında yer alır. Ülkemizde KHK'nin uygulama sürecini kapsayan 21 yıl boyunca dış denetimler konusunda hiçbir gelişme kaydedilememiş, bu denetimleri gerçekleştirecek kuruluşlar bir türlü yaşama geçirilememiştir.

Yeni yasa Cİ'nin ve geleneksel ürün adlarının kullanımının denetimi konusunda da önemli yenilikler getirmektedir (Md.49). Buna göre dış denetim yeterliği TÜRK PATENT'çe onaylanan, sicilde kayıtlı denetim kuruluşu tarafından yerine getirilecektir. Denetim kuruluşunun objektif olması, denetimleri yapmak için yetkin ve yeterli sayıda personel ile gerekli kaynağa ve donanımına sahip olması öngörülmektedir (Md.49/2).

Denetimle ilgili konular 27 Nisan 2017 tarihinde yürürlüğe giren uygulama yönetmeliğinde ayrıntılı bir biçimde belirtilmiştir (Md.45). Yönetmeliğe göre denetleme tarihlerini de içeren denetim planı, denetim kuruluşu tarafından hazırlanarak üretici ve pazarlayıcılar üzerinde gerçekleştirilecek ve hazırlanan tutanaklar tescil sahibine sunulacaktır. Tescile aykırı uygulamaların bulunması halinde tescil sahibi kurumun gerekli yasal yollara başvurması öngörülmüştür.

Denetlemelerle ilgili en önemli yenilik denetleme süresinin bir yıla indirilmiş olmasıdır. KHK'de bu süre izah edilemez bir biçimde 10 yıldır. Ayrıca denetimin düzenli olduğu gibi, şikayet üzerine de yapılabileceği öngörülmüştür. Kanımızca denetimlerdeki etkinliği arttırmak açısından habersiz denetimlere de yer verilmesi çok faydalı olabilirdi.

Tescil sahibi, denetim kuruluşu tarafından hazırlanan raporları her yıl TÜRK PATENT'e sunmak zorundadır. Denetim raporlarının TÜRK PATENT tarafından incelenmesi sonucunda eksiklik varsa ya da denetim faaliyetinin usulüne uygun yapılmadığı saptanırsa öngörülen yaptırımlar uygulanacaktır.

"Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı koruma" yasasının getirmiş olduğu son ve önemli yenilik TÜRK PATENT bünyesinde bir 'Coğrafi İşaretler Dairesi'nin kurulmasına yöneliktir. Bu yeniden yapılanma Cİ'nin ve geleneksel ürün adı korumasının ulusal düzeyde yönetişimini daha etkin hale getirecektir. Aslında bunun KHK çerçevesinde düşünülmüş ve 1995'te yaşama geçirilmiş olması gerekiyordu. Nitekim bu konu 21 yıllık uygulamanın en zayıf taraflarından birini oluşturmuştur. Patent Enstitüsü yoğun iş yükü ve kısıtlı personeline rağmen yine de 200 Cİ'nin tescilini gerçekleştirebilmiştir. Sahip olduğu olağanüstü zengin Cİ ve geleneksel

ürün potansiyeli nedeniyle bu dairenin de Türkiye için yeterli olması şüphelidir. Nitekim ulusal düzeyde Cİ yönetiminde örnek bir ülke olarak gösterilen Fransa'da bu misyonu yerine getiren kuruluş olan 'Köken Adlandırılmaları ve Kalite Ulusal Enstitüsü'nde (INAO) halen 270 kişi görev yapmaktadır. Kuruluşu 1947 yılında gerçekleştirilen ve dünyada Fransız mucizesinin yaratıcısı olarak kabul edilen Enstitü'nün Fransa'nın sekiz bölgesinde faaliyette bulunan 24 şubesi bulunmaktadır.

Beklentiler ve sonuç

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 10 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girmesi ile ülkemiz Cİ alanında yeni bir döneme girmiş bulunmaktadır. *Metro Gastro* dergisinin 82. sayısında çıkan yazımızda da belirtildiği gibi yeni dönem kamu güçlerince yönetilmesi oldukça güç bir dönem olacaktır. Bir taraftan son derecede kapsamlı ve bürokratik "Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı" uygulaması, diğer yandan Sınai Mülkiyet Hakları Kanunu çerçevesinde yaşama geçirilen "Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Koruma" kanunu. Bu ikisi arasında eşgüdümün sağlanması kolay olmayacaktır. Aslında Eylem Planı'nın 5-10 yıl önce çıkarılması, konu ile ilgili alt yapının hazırlanması ve münferit ve eksiksiz bir Coğrafi İşaretler Yasası'nın hazırlanabilmesi için çok tutarlı bir davranış olabilirdi.

Yeni dönemde Cİ alanında çok önemli ve hızlı gelişmelerin yaşanacağı beklenmelidir. Tescil süreçlerinin kısaltılması, ilan maliyetlerinin azaltılması ve "Geleneksel Ürün Adları"na da koruma sağlanması tescil taleplerini önemli ölçüde tetikleyecek ve Türkiye başvurularında kesinlikle bir patlama yaşayacaktır.

Pazarlanan tescilli ürünlerde amblem uygulamasının ise üreticilerimizle tüketicilerimize büyük zarar veren haksız rekabet olaylarına son vererek sisteme disiplin ve işlerlik kazandıracağı söylenebilir. Bu uygulamanın çok önemli ekonomik yansımalarının olacağı şüphesizdir. Bu nedenle Coğrafi İşaretler Dairesi'nin ivedilikle kullanılacak amblemleri belirlemesi ve en azından tescil belgelerinde sorun olmayan ürünlerde bu uygulamayı bir an önce başlatması yerinde olacaktır. Bu arada tüketicilerin gerek coğrafi işaretler ve gerekse "menşe adı", "mahreç işareti" ve "geleneksel ürün adı" amblemleri konusunda görsel (TV kamu spotları) ve yazılı medya aracılığı ile aydınlatılmaları yerinde olacaktır.

Cİ'nin ve geleneksel ürün adlarının kullanımının denetimi konusunda getirilen yenilikler yeni dönemde tescilli ürünlerin gıda güvenliği ve kalitesinde sürdürülebilirliği sağlarken üretimi de şüphesiz disipline edecektir. Her ne kadar yasa Cİ'nin ürün bazında yönetimi konusunda tescil sahiplerinin sorumluluklarına ilişkin önemli

boşluklar taşısa da sistemin tümü üzerinde getirilen yeniliklerin bu kesimi de motive etmesi beklenmelidir.

"Geleneksel Ürün Adı" uygulamasının da başlaması nedeniyle tescil başvurularının önemli ölçüde artacak olması, alınmış tescillerde revizyon talepleri ve yasanın getirmiş olduğu diğer yükümlülükler yeni dönemde Coğrafi İşaretler Dairesi'nin yoğun bir iş yükü ile karşılaşmasına neden olacaktır. Kurumun sahip olduğu 21 yıllık tecrübesi ile bunları aşması beklense de nihai ve etkin çözüm Fransa örneğinde olduğu gibi bir "Ulusal Coğrafi İşaretler Enstitüsü"nin kurulması ile mümkün olacaktır. Sahip olduğumuz büyük Cİ potansiyelinin etkin yönetiminin ancak bu yolla mümkün olabileceği konusundaki inancımızı bu fırsatla bir kez daha tekrarlarken yeni "Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı" yasasının ülkemize hayırlı olmasını dileriz.

1. Y. Tekelioğlu, *Dünya 4 Mevsim*, Aralık 2016.
2. Y. Tekelioğlu, *Metro Gastro*, sayı.82.

Not: 1 Haziran 2017 tarihinde "Ardahan çiçek balı"nın tescilli ile tescilli ürünlerimizin sayısı 205'e yükselmiştir. Aynı tarihteki tescil başvuruları sayısı ise 322'dir.